

महाराष्ट्र शासन

महिला व बाल विकास विभाग,
शासन निर्णय क्र. ICPS-२०१४/प्र.क्र.२३/का.८
नवीन प्रशासन भवन, ३ रा मजला,
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई-४०००३२.
दिनांक : १० जून, २०१४.

शासन निर्णय :- केंद्र पुरस्कृत एकात्मिक बाल संरक्षण योजना (Integrated Child Protection Scheme) राज्य शासनाने राज्यात राबविण्यासाठी केंद्र शासनाबरोबर दिनांक १३ ऑगस्ट, २०१० रोजी सामंजस्य करार (MOU) केलेला आहे. सदर केंद्रशासन पुरस्कृत योजनेंतर्गत महाराष्ट्र राज्य बाल संरक्षण संस्थेची स्थापना करण्यात आली आहे. त्यांतर्गत राज्यदत्तक स्रोत संस्था (SARA) व ३५ जिल्ह्यांमध्ये जिल्हा बाल संरक्षण कक्षांची (DCPU) स्थापना देखील करण्यात आली आहे. बाल न्याय (मुलांची काळजी व संरक्षण) अधिनियम-२००० (२००६) [JUVENILE JUSTICE ((Care & Protection of Children) Act, २००० (२००६)] च्या कलम ६२-अ व महाराष्ट्र बाल न्याय (मुलांची काळजी व संरक्षण) सुधारीत नियम, २०११ च्या कलम १४ नुसार वरील उल्लेखित संस्थांची स्थापना करण्यात आली आहे.

बाल न्याय (मुलांची काळजी व संरक्षण) अधिनियम-२००० (२००६) तसेच बालकांविषयी इतर सर्व कायद्यांची प्रभावीपणे अंमलबजावणी करणे हे प्रामुख्याने वरील उल्लेखित संस्थांचे कार्य आहे. एकात्मिक बाल संरक्षण योजनेचे केंद्र शासनाने आखून दिलेले उद्दिष्ट खालील प्रमाणे आहे.

- १) बालकांना अत्यावश्यक सेवा व सुविधा पुरविणा-या संस्थांचे बळकटीकरण करणे.
- २) सर्व संबंधित संस्थामधील (शासकीय/अशासकीय) व्यक्तींची क्षमता वृद्धीगत करण्याच्या दृष्टीने कार्यक्रम राबविणे.
- ३) बालकांच्या संरक्षणाच्या संदर्भातील सर्व प्रकारची (सर्व विभागांकडील) सांख्यिकीय व गुणात्मक माहिती संकलित करणे.
- ४) कौटुंबिक व सामाजिक स्तरावर बाल संरक्षणाला बळकटी देण्यासाठी त्या स्वरूपाच्या कार्यक्रमाची अंमलबजावणी करणे.
- ५) बालकांना आवश्यक सोई सुविधा पुरविणा-या सर्व शासकीय/निमशासकीय व सामाजिक संस्थाशी बालकांना सुविधा पुरविण्याच्या उद्देशाने समन्वय साधणे.
- ६) बाल संरक्षण बाबी विषयी समाजामध्ये जनजागृती करणे.
- ७) बालकांसंदर्भातील सर्व कायद्यांची अंमलबजावणी करणे.

मुलांची काळजी आणि संरक्षण करण्यासाठी कुटुंब आणि कुटुंबातील घटक परिस्थितीमुळे ज्यामध्ये अत्यंत हालाखीची गरीबी, असुरक्षित स्थलांतर, पालकांचे दीर्घकालीन आजारपण किंवा मृत्यू यास्थितीत आपल्या क्षमतेमध्ये कमी पडतात. प्रामुख्याने अलीकडे बालकांविरुद्धी हिंसा अनेक पटीने वाढल्या आहेत आणि तुलनेत मुलांसाठीच्या औपचारिक संरक्षणाच्या यंत्रणा कमी पडतात. ज्यामुळे मुलांची असुरक्षितता वाढत असते. मुलांची उपेक्षा, हिंसा आणि शोषण ह्या परिस्थितीला तोंड देण्यासाठी ग्रामपातळीवर / तालुका पातळीवर संरक्षित यंत्रणा (Community Based Structures) अस्तित्वात येईल अशा बाल संरक्षण समित्या (Child Protection Committees) मुलांच्या संरक्षणासाठी आणि संरक्षक वातावरण निर्मितीसाठी सहाय्यक ठरतील. तसेच अशा ग्राम / तालुका पातळीवरील यंत्रणा प्रतिबंधात्मक आणि उपचारात्मक पातळीवर मुलांसाठी संरक्षित वातावरण निर्माण करण्यासाठी कार्यरत राहतील.

बाल न्याय (मुलांची काळजी व संरक्षण) अधिनियम-२००० (२००६) [JUVENILE JUSTICE (Care & Protection of Children) Act, २००० (२००६)] च्या कलम ८१ (फ) व महाराष्ट्र बाल न्याय (मुलांची काळजी व संरक्षण) सुधारीत नियम, २०११ च्या कलम १४ च्या (११-२) च्या (ड) नुसार कार्यक्रमांच्या प्रभावी अंमलबजावणीकरीता जिल्हा, तालुका, नगर आणि ग्राम स्तरावर बाल संरक्षण समिती उभारण्याची तसेच तिची कार्ये पार पाडण्याची सुनिश्चिती करणे इत्यादी बाबींचा अंतर्भाव जिल्हा बाल संरक्षण कक्षाच्या विनिर्दिष्ट कार्यामध्ये केला आहे. केंद्र शासन पुरस्कृत एकात्मिक बाल संरक्षण योजनेच्या नियामावलीच्या अनुषंगाने ग्राम बाल संरक्षण समिती, नगर बाल संरक्षण समिती, तालुका बाल संरक्षण समिती या समित्यांची स्थापना तसेच या समितीची रचना खालीलप्रमाणे करण्यात येत आहे.

१) ग्राम बाल संरक्षण समिती : (महसुली गाव)

रचना :

- १) सरपंच किंवा ग्राम स्तरावर निवडून आलेला प्रतिनिधी (ग्राम पंचायतद्वारे नियुक्त केलेला/केलेली) — अध्यक्ष- १
- २) पोलिस पाटील — सदस्य — १
- ३) आशा सेविका — सदस्य — १
- ४) प्राथमिक / माध्यमिक (अनुदानित) शाळेचे मुख्याध्यापक अथवा शिक्षक — सदस्य — १
- ५) अध्यक्ष शाळा व्यवस्थापन समिती — सदस्य — १
- ६) स्थानिक सामाजिक प्रतिनिधी — सदस्य ३ (स्वयंसेवी संस्था, बचत गट, महिला मंडळ, इ.पैकी)
- ७) वय वर्षे १२ ते १८ या वयोगटातील मुलगा प्रतिनिधी — सदस्य — १
- ८) वय वर्षे १२ ते १८ या वयोगटातील मुलगी प्रतिनिधी — सदस्य — १
- ९) अंगणवाडी सेविका — सदस्य सचिव

वरील सर्व प्रतिनिधींची निवड ग्रामसभेमध्ये/विशेष ग्रामसभेमध्ये सदरचा शासन निर्णय निर्गमित झाल्यानंतर ३० दिवसांच्या आत करण्यात यावी. या सदस्यापैकी जास्तीत जास्त महिला प्रतिनिधी असतील.

ग्राम बाल संरक्षण समितीची कार्ये :

अ. प्रतिबंधात्मक कार्ये :

समस्या शोध :

- १) गावातील तसेच वॉर्डमध्ये काळजी व संरक्षणाची गरज असणा-या बालकांची माहिती एकत्रित करणे. तसेच त्याला कारणीभूत असणा-या घटकांचा, समस्यांचा शोध घेणे, तसेच जिल्हा बाल संरक्षण मध्ये दिलेल्या नियोजन नमुना आराखाडयामध्ये बाल संरक्षण बाबींवर वार्षिक नियोजन करणे.
- २) बाल संरक्षण, बाल हक्क व बालकांचा सहभाग, इ. विषयांबाबत ग्रामस्तरावर जाणीव जागृती करून या विषयांना गावाच्या व वार्डाच्या अर्थसंकल्पामध्ये, नियोजनामध्ये व प्रशासनिक कामामध्ये प्राथमिकता देणे व त्याबाबत आर्थिक तरतूद करणे.
- ३) बालकांना तसेच त्यांच्या कुटुंबाला आधार मिळेल अशा स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या, जिल्हा नियोजन समितीच्या विविध योजनांचा, स्त्रोतांचा शोध घेणे तसेच सदरच्या योजनांचा लाभ बालक/कुटुंबापर्यंत मिळवून देणे.

योजनांचे एकत्रिकरण व समन्वय :

- १) काळजी व संरक्षणाची गरज असणा-या तसेच विधीसंघर्षग्रस्त बालकांना तसेच त्यांच्या कुटुंबांना अन्न, वस्त्र, निवारा, सामाजिक सुरक्षा, वैद्यकीय सुविधा, निर्वाहाच्या सोयी, तसेच शिक्षण, इ. बाबतच्या शासकीय योजनांचा एकत्रित लाभ देणे व त्याबाबत समन्वय साधणे.
- २) काळजी व संरक्षणाची गरज असणा-या तसेच विधीसंघर्षग्रस्त बालकांना त्यासंबंधित प्रकरणे हाताळणारी सक्षम प्राधिकरणे तसेच तक्रार निवारण समिती उदा. बाल कल्याण समिती / बाल न्याय मंडळ आणि जिल्हा बाल संरक्षण कक्ष, इत्यादीशी समन्वय साधणे.

बालक, तरुण तसेच प्रौढ, इ. च्या सहभागासाठी प्रोत्साहन व सहाय्य :

बालकांच्या दृष्टीकोनातून त्यांच्या राहणीमानावर परिणाम करणा-या बाबींबाबत त्यांना निर्णय घेण्याकरीता पाठिंबा तसेच प्रोत्साहन देणे तसेच त्यांच्या निर्णयांचा आदर करणे. बालकांच्या जीवनाशी निगडीत असलेल्या सर्व बाबींवर निर्णय घेताना बालकांचा सहभाग आर्वजून घेणे तसेच त्यांच्या मतांचा आदर करणे. उदा. ग्रामसभा, ग्राम पंचायत, प्राथमिक आरोग्य केंद्र, शाळा, इत्यादी.

ब. उपाय योजनात्मक कार्ये :

बालकासंबंधातील विविध प्रकरणे ओळखून त्यांच्यामध्ये मध्यस्थी तसेच सहाय्य करून त्या प्रकरणांचे निवारण करणे :

- १) बाल संरक्षण संदर्भातील विविध समस्या उदा. शारीरिक किंवा लैंगिक अत्याचार, हिंसात्मक कृत्ये तसेच बालकांचे शोषण निवारणा संदर्भात महत्त्वाची भूमिका बजावणे.

- २) बालकांवर परिणाम करणा-या विविध समस्यासंदर्भात उदा. बाल विवाह, बाल कामगार, अनैतिक व्यापार, बालकांचे लैंगिक शोषण इत्यादी प्रतिबंधात्मक तसेच उपचारात्मक उपाययोजना करणे.
- ३) बालकांसंदर्भात घडणा-या अत्याचाराच्या तसेच शोषणाच्या घटनांवर योग्य ती कायदेशीर भूमिका घेऊन संबंधितांना कार्यवाही करण्यास सहकार्य करणे / भाग पाडणे.
- ४) पीडित बालकाला समाजाच्या मुख्य प्रवाहात आणण्यास सहकार्य करणे.
- ५) ग्राम स्तरावर ग्राम बाल संरक्षण कृती दलाची स्थापना करणे. ज्यामध्ये पोलीस पाटील, आरोग्य विभागातील प्रतिनिधी तसेच दोन सामाजिक कार्यकर्ते, शाळा व्यवस्थापन समिती सदस्य, इत्यादीचा समावेश असेल.

सदरच्या ग्राम बाल संरक्षण कृती दलातील वरील उल्लेखित सदस्यांची निवड समितीच्या पहिल्या सभेमध्ये करण्यात यावी.

ग्राम बाल संरक्षण कृती दलाचे कार्य :

- १) ग्राम बाल संरक्षण समिती ज्या गावामध्ये स्थापन झालेली आहे. त्या परिसरामध्ये बालकांसंदर्भात कुठल्याही घटनेची माहिती मिळाल्याबरोबर तात्काळ कमीतकमी वेळेत घटनास्थळी पोहचून सदरच्या बालकाला मदत करण्याच्या दृष्टीने तातडीने कार्यवाही करणे.
- २) आवश्यकतेनुसार सदरच्या गरजू/प्रभावित बालकांस अन्न, वस्त्र, निवारा, वैद्यकीय चिकित्सा, इत्यादी तसेच संरक्षण तातडीने मिळेल तसेच या संबंधी व्यवस्था करणे. या संबंधीत शासकीय / अशासकीय यंत्रणेच्या / नागरिकांच्या देखील मदतीने वरील उल्लेखित सेवा पुरविणे / आवश्यकतेनुसार कायदेशीर कारवाई करणे.
- ३) जिल्हा बाल संरक्षण कक्ष व महाराष्ट्र राज्य बाल संरक्षण संस्था निर्मित सनियंत्रण यंत्रणेस केलेल्या कार्यवाही बाबत तातडीने माहिती पुरविणे तसेच कार्यवाहीचा अहवाल शक्य तितक्या लवकर ग्राम बाल संरक्षण समितीला विहीत नमुन्यामध्ये सादर करणे. (नमुना क्रमांक - १)

२) तालुका बाल संरक्षण समिती

शासन निर्णय दि.२९.०२.२०१४ अन्वये यापूर्वीच तालुकास्तरीय बालसंरक्षण समितीची स्थापना करण्यात आली आहे. सदर समितीत खालील सदस्यांचा नव्याने अंतर्भाव करण्यात येत आहे.

- १) वय वर्षे १२ ते १८ या वयोगटातील मुलगा प्रतिनिधी —सदस्य-२
- २) वय वर्षे १२ ते १८ या वयोगटातील मुलगी प्रतिनिधी —सदस्य -२
- ३) स्थानिक सामाजिक प्रतिनिधी —सदस्य (स्वयंसेवी संस्था, बचत गट, महिला मंडळ, इ.पैकी)
- ४) वरिष्ठ बाल विकास प्रकल्प अधिकारी (एकात्मिक बाल सेवा योजना)- सदस्य सचिव

३) नगर / प्रभाग बाल संरक्षण समिती (नगरपालिका तसेच महानगरपालिका क्षेत्र) :

रचना :

- १) नगर सेवक / नगर सेविका — अध्यक्ष १

- २) वय वर्षे १२ ते १८ या वयोगटातील मुलगा प्रतिनिधी — सदस्य १
- ३) वय वर्षे १२ ते १८ या वयोगटातील मुलगी प्रतिनिधी — सदस्य १
- ४) प्राथमिक / माध्यमिक (अनुदानित) शाळेचे मुख्याध्यापक अथवा शिक्षक (शिक्षणाधिकारी द्वारा नियुक्त) — सदस्य १
- ५) पोलीस स्टेशनमधील नियुक्त बाल संरक्षण अधिकारी - सदस्य १
- ६) स्थानिक सामाजिक संस्था प्रतिनिधी — सदस्य २
- ७) अध्यक्ष शाळा व्यवस्थापन समिती (महानगरपालिका शाळा) — सदस्य १ (शिक्षणाधिकारी द्वारा नियुक्त)
- ८) महानगर पालिकेच्या प्राथमिक / माध्यमिक (अनुदानित) शाळेचे मुख्याध्यापक अथवा शिक्षक — सदस्य १ (शिक्षणाधिकारी द्वारा नियुक्त)
- ९) वैद्यकीय अधिकारी (शासकीय / खाजगी) — सदस्य १ (समितीद्वारा निवड केलेला / केलेली)
- १०) अंगणवाडी पर्यवेक्षिका / मुख्यसेविका — सदस्य सचिव

सदरच्या बाल संरक्षण समितीच्या आस्थापनेबाबतचा ठराव प्रभाग समितीच्या बैठकीत घ्यावा. तसेच सदर समितीत जास्तीत जास्त महिला सभासद असतील ज्याची खातरजमा करावी.

नगर बाल संरक्षण समितीची कार्ये :

अ. प्रतिबंधात्मक कार्ये :

समस्या शोध

- १) वार्डामध्ये / प्रभागामध्ये काळजी व संरक्षण तसेच विधीसंघर्षग्रस्त असणा-या बालकांना तसेच त्याला कारणीभूत असणा-या घटकांचा, समस्यांचा शोध घेणे तसेच जिल्हा बाल संरक्षणामध्ये दिलेल्या नियोजन नमुना आराखडयामध्ये बाल संरक्षण बाबींवर वार्षिक नियोजन करणे.
- २) बाल संरक्षण, बाल हक्क व बालकांचा सहभाग इ. विषयांबाबत गाव तसेच प्रभाग स्तरावर जाणीव जागृती करून या विषयांना गावाच्या व वार्डाच्या अर्थसंकल्पामध्ये, नियोजनामध्ये व प्रशासनिक कामामध्ये प्राथमिकता देणे व त्याबाबत आर्थिक तरतूद करणे.
- ३) बालकांना तसेच त्यांच्या कुटुंबाला आधार मिळेल अशा स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या, जिल्हा नियोजन समितीच्या विविध योजनांचा, स्त्रोतांचा शोध घेणे. तसेच सदरच्या योजनांचा लाभ बालक / कुटुंबापर्यंत मिळवून देणे.

योजनांचे एकत्रिकरण व समन्वय :

- १) काळजी व संरक्षणाची गरज असणा-या तसेच विधीसंघर्षग्रस्त बालकांना तसेच त्यांच्या कुटुंबांना अन्न, वस्त्र, निवारा, सामाजिक सुरक्षा, वैद्यकीय सुविधा, निर्वाहाच्या सोयी, तसेच शिक्षण, इत्यादी बाबतच्या शासकीय योजनांचा एकत्रित लाभ देणे व त्याबाबत समन्वय साधणे.

- २) काळजी व संरक्षणाची गरज असणा-या तसेच विधीसंघर्षग्रस्त बालकांना त्यासंबंधित प्रकरणे हाताळणारी सक्षम प्राधिकरणे, उदा. बाल कल्याण समिती / बाल न्याय मंडळ आणि जिल्हा बाल संरक्षण कक्ष, इत्यादीशी समन्वय साधणे.

बालक, तरुण तसेच प्रौढ, इत्यादींच्या सहभागासाठी प्रोत्साहन व सहाय्य :

बालकांच्या दृष्टीकोनातून त्यांच्या राहणीमानावर परिणाम करणा-या बाबींबाबत त्यांना निर्णय घेण्याकरीता पाठिंबा तसेच प्रोत्साहन देणे तसेच त्यांच्या निर्णयांचा आदर करणे. बालकांच्या जीवनाशी निगडित असलेल्या सर्व बाबींवर निर्णय घेताना बालकांचा सहभाग आर्वजून घेणे तसेच त्यांच्या मतांचा आदर करणे. उदा. ग्रामसभा, ग्राम पंचायत, प्राथमिक आरोग्य शाळा, इ.

ब. उपाय योजनात्मक कार्ये :

बालकासंबंधातील विविध प्रकरणे ओळखून त्यांमध्ये मध्यस्थी तसेच सहाय्य करून त्या प्रकरणांचे निवारण करणे :

- १) बाल संरक्षण संदर्भातील विविध समस्या उदा. शारीरिक किंवा लैंगिक अत्याचार, हिंसात्मक कृत्ये तसेच बालकांचे शोषण निवारणा संदर्भात महत्त्वाची भूमिका बजावणे.
- २) बालकांवर परिणाम करणा-या विविध समस्या संदर्भात उदा. बाल विवाह, बाल कामगार, अनैतिक व्यापार, बालकांचे लैंगिक शोषण इ. प्रतिबंधात्मक तसेच उपचारात्मक उपाययोजना करणे.
- ३) बालकांसंदर्भात घडणा-या अत्याचाराच्या तसेच शोषणाच्या घटनांवर कायदेशीर कार्यवाही करणे.
- ४) पीडित बालकास समाजाच्या मुख्य प्रवाहात आणण्यासाठी प्रयत्न करणे.

बाल संरक्षण समितीचा कालावधी

- १) ग्राम / नगर / तालुका स्तरावरील समित्या गठित झाल्यापासून ५ वर्षासाठी कार्यरत राहतील.
- २) एखाद्या सदस्याने राजीनामा दिल्यास त्या व्यक्तीच्या जागी दुस-या सदस्याची नेमणूक संबंधितांसोबत चर्चा करून करण्यात येईल.

बाल संरक्षण समितीच्या बैठका

- १) बाल संरक्षण समिती महिन्यातून किमान १ वेळा (आवश्यकता भासल्यास अधिक वेळा) बैठक आयोजित करतील.
- २) सदर बैठका शाळेच्या जागेत किंवा ग्रामपंचायत कार्यालयात आयोजित करण्यात येतील.

जिल्हा बाल संरक्षण अधिकारी यांनी जिल्हास्तरावर एकात्मिक बाल संरक्षण योजनेच्या अंमलबजावणीच्या दृष्टीने संबंधित जिल्ह्याच्या जिल्हाधिका-यांशी समन्वय साधावा व वरील उल्लेखित कार्याच्या संदर्भामध्ये नस्ती संबंधित जिल्ह्यांच्या जिल्हाधिका-यांकडे सादर करून संबंधितांना आदेश निर्गमित करावेत तसेच जिल्ह्यातील अंमलबजावणीचा अहवाल महाराष्ट्र राज्य बाल संरक्षण संस्थेस

दरमहा सादर करावा. ग्रामस्तरावरील बालसंरक्षण समितीने तालुकास्तरावरील समितीस अहवाल सादर करावा तर तालुकास्तर समितीने जिल्हा बाल संरक्षण एकक(DCPU)यांचे कडे अहवाल सादर करावा. जिल्हा बाल संरक्षण एकक सदर अहवाल जिल्हाधिकार्यास सादर करेल. त्याचप्रमाणे नगर बाल संरक्षण समितीने जिल्हा बाल संरक्षण एकक(DCPU) यांचे कडे अहवाल सादर करावा.ग्राम/ तालुका / नगर बाल संरक्षण समित्यांनी अशा प्रकारे समन्वय साधणे आवश्यक राहिल. वर्धा, जालना, यवतमाळ, अमरावती, अकोला, बुलढाणा, वाशिम या जिल्हयांमध्ये काही तालुक्यात सदर शासन निर्णयाच्या अगोदर बाल संरक्षण समित्या स्थापन करण्यात आल्या आहेत त्या समित्यांमध्ये या शासन निर्णयानुसार स्थापित समित्यांमध्ये आवश्यक ती सुधारणा करून सदर समित्या कार्यरत राहतील. जिल्हा बाल संरक्षण कक्ष अंमलबजावणी संदर्भात वेळोवेळी कार्यशाळा घेऊन समितीच्या सदस्यांना मार्गदर्शन करतील. सदरच्या कार्यशाळांना उपस्थित राहणे सर्व संबंधित सदस्यांना बंधनकारक आहे शिवाय संबंधित समित्यांनी त्यांच्या कार्याचा अहवाल जिल्हा बाल संरक्षण कक्षास सादर करावा.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुर व नावाने,

(विनोद बोंदरे)
कक्ष अधिकारी

प्रति,

- मा.राज्यपालांचे सचिव, राजभवन, मुंबई
- मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई
- मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- मा.उपमुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- मा.महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई
- आयुक्त, महिला व बाल विकास आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- मा.मंत्री / राज्यमंत्री, महिला व बाल विकास यांचे खाजगी सचिव.
- सर्व मा.मंत्री / राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई.
- सर्व जिल्हाधिकारी
- सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद,
- सदस्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य बाल संरक्षण आयोग, वरळी, मुंबई
- सदस्य सचिव, राज्य महिला आयोग, बांद्रा, मुंबई.
- सर्व जिल्हा महिला व बाल विकास अधिकारी
- सर्व बाल विकास प्रकल्प अधिकारी
- उप सचिव, अवर सचिव, कक्ष अधिकारी, महिला व बाल विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- निवड नस्ती, का-८.

